

VÁLTOZO VALÓSÁGUNK

Utána nehezebb...

„A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa az Állami- és Kossuth-díj Bizottság javaslatára a kohászati berendezések karbantartásáért és zavartalan üzemeltetésének biztosításáért az Állami Díj I. fokozatát adományozta a Salgótarjáni Kohászati Üzemek karbantartó és szolgáltató gyárrészele „MHSZ” Szocialista Brigádjának...” (Újsághír 1975. április 3-án.)

A hír csaknem két éves. A brigádról azóta alig hallani valamit. A napisajtó, a rádió, a televízió — az élet közben újnál-újabb kiemelkedő teljesítmények sorát produkálja — nem foglalkozik azzal a kilenc munkásemberrel, aki felszabadulásunk harmincadik évfordulójának előestéjén ilyen magas kitüntetésben részesült. Az emelkedett hangú beszámolókat tehát nem követték újabb írások, amelyek hírt adtak volna arról, hogyan folytatja a munkáját, az életét a kollektíva — amelyre 1975. április 3-án az egész ország odafigyelt.

És maga a brigád sem szereti a nyilvánosságot.

— Mit akarnak tőlünk? Miért nem hagynak minket békén? — kérdi Rusznyák Róbert, amikor a műhelyben megszólítom. Azután, mintha mi sem történt volna, újra az előtte levő munkára összpontosítja a figyelmét. Nézem, amint nagy szakértelemmel finomítja a fényes munkadarabot, időnként megtapogatja, mintha csak az ujjai hegyével érzékelné, hogy mikor kell abbahagyni a reszelést. Se lát, se hall. Dolgozik.

A műhelyajtóban felbukkan Molnár Sándor, a brigádvezető. Mindig mosolygós arcán most borongás honol.

— Csak nem akarsz közénk állni, hogy még szabad szombat is a mi munkánkat tanulmányozod? — tréfálkozik, de látom rajta, nagyon keresi a megoldást, hogy mivel lehetne a legrövidebbre fogni, vagy talán el sem kezdeni a beszédet.

— A brigád érdekel. Hogy vagytok, mit csináltok?...

— Jól vagyunk és nagyon sok a munkánk — vág elébe a további kérdezősködésnek. — Nekünk nem dolgozunk és nem kenyerünk a beszéd.

A brigádvezető szavaira már Rusznyák is reagál:

— Hja, a beszédből nem élünk meg! Abból nem lesz steksz — s mutatja a kezével is, mire gondol.

— Nyomós az érvetek, de engem mégiscsak érdekel a kollektíva — erősködöm.

Molnár töpreng, azután hirtelen azt mondja:

— Rendben van! Gyere, átmegegyünk a kompresszorházba...

Talán nem túlzás, ha azt mondom, hogy egy gyárban a sűrített levegő éppen olyan fontos, mint az ember számára a normál nyomású levegő. Számos munkafolyamat elképzelhetetlen nagynyomású levegő nélkül: ezt a levegőt állítják elő a kompresszorházban álló légsűrítők. S ha valami hibázik, az egész gyár jelez: nincs nyomás. A légsűrítők nagy gondozást és igen pontos javítást igényelnek. Ehhez a munkához nemcsak a szakértelem, a lakatoszakmának minden műhelytitka szükséges, hanem a gyakorlat is, amit csak években lehet mérni. Molnárék ezt a nagy precizitást igénylő munkát fejlesztették és végzik magas fokon.

Négyen beszélgetünk a zajos üzem apró irodájában. Molnár István, Ullman József és Hegedűs László — a brigádvezető ugyanis elment.

— Milyen érzés Állami-díjasnak lenni? — Őket kérdezzé, mert én nem kaptam díjat — töri meg a kérdés után beállt csendet a mackókiállású Hegedűs.

— Te akkor éppen a katonaidődet töltötted... — Ezt Ullman József jegyzi meg. Nem válaszként, csak úgy, mintha hangosan gondolkodna.

— Nem könnyű Állami-díjasnak lenni — válaszol a kérdésre Molnár István. — Akkor derül ki, hogy mennyi ellensége és irigye van egy embernek, ha valamilyen nagyobb kitüntetést kap...

Megérkezik Rusznyák Róbert is, akit bizonyára a brigádvezető küldött, hogy a munkában levőkkel egyszerre beszélgethessenek. A szeme derűsen villan, de a szavai félreérthetetlenül szigorúak.

— Tegye csak el azt a magnót — mutat az asztalon heverő készülékre —, de tollat se vegyen elő! Legjobb lesz, ha csak csevegünk, minden maradandó emlék nélkül! Mert ki tudja, mit akar?

A már-már lendületbe jövő beszélgetés erejét veszti. Molnár lehajtja a fejét, Hegedűs a bajusza alatt mosolygó Rusznyákot nézi. Ullman, mintha csak zavarná a helyzet fonáksága, megszólal:

— Egy kicsit beszélgethetünk. Milyen dolog az, hogy rólunk hónapról hónapra egy szó sem hangzik el...

— Örülj neki! Eleget foglalkoztak velünk így is — tromfol Molnár.

— Valamelyikük azért elmondhatná, hogy milyen brigád is ez a brigád — vetem közbe, mielőtt végleg vakvágányra futna a beszélgetés.

— Jó brigád — válaszol Rusznyák. — Csak az a nagy baj, hogy kevesen va-

gyunk. Akkor kellett volna beszélgetni, amikor még mind együtt voltunk. Forgó Sanyit kinyugdíjazták, Kézdi Sándor már nincs a brigádban, Babják Lajos szanatóriumban van, Szóó József is beteg. S ha így maradnak a körülmények, mint most, mi idősebbek is lassan az ő sorsukra jutunk.

(Lám a közvélemény! Ebben a kollektívában máskor is előfordult betegség, nyugdíjazás, s akkor észre sem vette talán senki. A brigád a maga módján, a kialakult szokásnak megfelelően cselekedett: a beteget meglátogatták, a nyugdíjast elbúcsúztatták. A kitüntetéssel azonban változott a helyzet. Mindaz, ami a brigádban történik, közügyggyé vált. Mindenkit érdekelnek a kollektívában történő változások.)

— De hiszen itt vannak a fiatal erők is a brigádban: Hegedűs László, ifjú Sztremen Rudolf, Szóó István...

A megjegyzésre Rusznyák szólni akar, de azután mégis magában tartja a véleményét.

— Engem lényegében most nem is a jelenlegi helyzet érdekel, hanem a kitüntetés előtti időszak. Erről beszéljenek!

— Tudja mit? — ajánlja Ullman. — Itt van a brigádnapló. Inkább nézze meg. Ebben megtalál mindent...

A brigádnapló tanúsága szerint 1959-ben Molnár Sándor brigádja az elsők között vállalt szerepet a szocialista brigádmozgalom kialakításában. Vállalták azokat a feladatokat, amivel a szocialista cím többet követelt. A napló beírásai, a munkában, a tanulásban, művelődésben és a szocialista életmódban elért eredmények azt mutatják, hogy ennek a brigádnak a fejlődése egyenesvonalú és töretlen.

A kollektíva minden tagja géplakatos. A kohászati üzemek tevékenységében fontos szerepet játszanak, mert olyan fontos berendezések javítását, rendszeres karbantartását bízták rájuk, amelyek jelentősen befolyásolják az egész vállalat termelési, gazdálkodási eredményeit. S hogy ezt milyen sikeresen végezték, mutatja, hogy az Állami Díjon kívül négy alkalommal nyerték el a Vállalat Kiváló Brigádjaja címet, egyszer pedig az „Ágazat Kiválója” kitüntetést.

A brigádnapló hűséges tükre a kollektíva munkájának, életének. Am a napló legszebb bejegyzése is éppoly hallgatag, akárcsak a tükör. Ezért is folytatjuk az emlékezőt a brigádvezetővel.

— Mi jellemezte legjobban a brigádodat az utóbbi években?

— Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy ránk minden időben a munka volt a legjellemzőbb. Azok az emberek vagyunk, akik a beszéd helyett jobban szeretünk dolgozni.

— Az élet nem csak munkából áll.

— Igaz. Ahhoz azonban idő kell, hogy olyan színvonalra jussunk el, amikor nemcsak a munka köli össze az embert, hanem az egyéni törekvéseken túlemelkedve, a kollektív célok...

— Lényegében tehát az a célotok, hogy szocialista közösséggé alakuljatok?

— Nem merem én ezt ennyire biztosan mondani. Így megfogalmazva biztosan nem. Mi azt tűztük ki magunk elé, hogy szocialista módon dolgozzunk és a szocialista elveknek megfelelően élünk...

— Ez így nagyon sematikus hat és túl általános.

— Sematikus? Általános? A szocialista brigádmozgalom kibontakozása óta több mint tizenöt év telt el. Nézzük csak meg most a vállalásokat! Meg azt is, hogy mit és hogyan követelnek a szocialista brigádoktól. Az is sematikus. De mennyire.

Az egyébként nyugodt vérmérsékletű brigádvezető kizökkent a megszokott hangulatából. Ez esetben ez szerencsés fordulat, mert végre hajlandó beszélni. Sőt — vitatkozni.

— Azt mondják a gyárban, hogy ennek a brigádnak kedveztek, azért ért el olyan jó eredményeket!

Molnár arcvonásából ítélve magamban megbánom, hogy kimondtam, amit végül is ki akartam mondani. A pirosposztag brigádvezető meglehetősen, majd lángba borul az arca. Mégsem tör ki; van önuralma.

— Akárki is mondott ilyesmit, maga sem tudja az illető, hogy mit beszél. S az ilyen megjegyzések annyira sem érdekelnek, hogy most elkezdjem felsorolni, mit végeztünk az elmúlt években.

— De miért ne beszélhetnénk az eredményekről?

— Tulajdonképpen mit bizonyít az most, ha elmondom, hogy a brigád évente két-három százötven-kétszáz ezer forint gazdasági eredménnyel járó újítást készített el. Állandóan azon törjük a fejünket, hogyan lehetne takarékosabban és még jobban dolgozni. Vagy arról beszéljek, hogy a gyárban elsőként vállaltunk a munkánkra hathónapi garanciát? Mi értelme van a dicsekedésnek?

— Ezek tények. Az a tulajdonságuk, hogy nem lehet meg hazudolni őket...

— Éppen ezért tartom fölöslegesnek a szószaporitást.

— Rendben van. Akkor beszéljünk másról. Azt mondtad, hogy a szocialista magatartást akartátok elérni. Valójában ti hogyan értékelitek saját magatokat? A brigád figyelemre méltó gazdasági eredményeket ért el, de a művelődésben, a kulturálódásban, a szocialista életmódban elért eredmények alapján hogyan minősíti magát a kollektíva?

Molnár egy pillanatra elnémul, min aki elejti a fonalgombolyagot, amit azelőbb még a kezében tartott. Rövid ideig tart, s visszanyeri a magabiztosságát.

— Azt hiszem, nem vagyunk rosszabbak, mint a többi brigád. Válaszolok, ha előbb te is válaszolsz egy kérdésemre egyáltalán mit értünk azon, hogy szocialista?

Mosolyog, hogy ezzel megfogott, s várja a választ. Még előre is hajol.

— A könnyebb érthetőség kedvéért hadd' beszéljek a szocialista emberről. Ez az ember közösségi ember. De nem azért, mert közösségben él, hanem azért, mert az ilyen embernek a munkájában nemcsak az egyéni érdek dominál, és nemcsak a csoportérdek munkál, hanem a társadalmi érdek felismert és meghatározott szolgálata is érvényesül benne. Tehát a szocialista ember cselekedeteiben minden vonatkozásban nagy jelentőségű a tudatosság...

Molnár közbeszól:

— Sok ilyen embert ismersz?

— Őszintén megvallva, nem.

— Válaszoljak akkor a kérdésre?

— Igen.

— Ha a brigád tagjainak a tudatosságát tekintem külön-külön, akkor azt kell mondanom, hogy nem értük el. De ha a közösséget tekintem, akkor meg az a véleményem, hogy számos vonatkozásban már érvényesülnek a szocialista vonások nálunk a brigádban. De különben kérdezősködj már mástól is, mert nekem nem kell! Petrucsik Géza, a brigád egyik alapító tagja itt dolgozik a szomszéd műhelyben, mindjárt küldöm...

A várakozás néhány percében újra a brigádnaplót lapozom. A brigád pontosan vezeti, hogy ki, hol, milyen szakmai és politikai tanfolyamon tanul. A brigád 1967-ben választotta a Magyar Honvédelmi Szövetséget névadóként. A magyarázata igen egyszerű: régi hagyomány már a kohászati üzemekben, hogy a karbantartóknál, üzemfenntartóknál kimagasló a fiatalok honvédelmi előképzése, és a honvédségtől leszerelték úgynevezett utóképzése. A kettő összefügg, s a gyárrészlegben dolgozók adják döntő részét az MHSZ-aktívoknak is. A brigádtagok azonban nemcsak a Magyar Honvédelmi Szövetségben tevékenykednek, hanem van közöttük szakszervezeti és KISZ-vezető vöröskeresztes aktíva, zenészek is. A brigádvezető pedig a megyei pártbizottság tagja, s jelenleg a pártalapszervezet titkára is.

Amikor Sztremen Rudolf számvitelvezetőt, a brigád patrónusát megkértem, hogy váltsunk néhány mondatot az Állami-díjas brigádról, ezt mondta: „A vállalatnál számos jó brigád dolgozik. Ez a kollektíva olyan pályát futott be a brigádmozgalom kezdete óta, s olyan eredményeket ért el, hogy méltán minősíthetjük így: primus inter pares...”

— Éntőlem mit akarsz? — rezzentett fel a napló olvasásából Petrucsik Géza.

— Akárcsak a többiektől; egy kicsit beszélgetni.

Petrucsik az asztalnak dől, s merően néz. A szeméből bizalmatlanságot olvasok ki.

— Az érdekel, hogy van a brigád. Szeretnék írni rólatok.

— Hallottál már eleget, abból már meg lehet írni. De miért kell rólunk írni?

Legjobb lenne, ha semmit sem írnl. Nem vagyunk mi olyan érdekesek, hogy...

— Nagyon is kell írni — vágok a szavába.

— No, jó, akkor én megyek is — válaszolja, és már fordulna ki a szobából.

— Engem nem az érdekel, hogy most mi van a brigádban, hanem az, hogy mi volt két-három évvel ezelőtt!

Visszafordul:

— Miért nem ezzel kezdted?

— Mert nem hagytad elmondani, hogy ezt szeretném.

— Rendben, erről beszélgethetünk egy keveset.

— Miért csak erről?

— Most mondtad, hogy csak ez érdekel.

— És ha más is érdekelné?

— Nem, nem. Én aztán nem mondok semmit...

Lehervad az arcáról a jókedv.

— Milyen volt ez a kollektíva két esztendővel ezelőtt?

— Nagyon jó. Hajtottunk. Szívesen voltunk együtt, s jártunk szórakozni is...

— Most nem jártok?

— Megegyeztünk valamiben!

(Nemrégiben megállított egy ismerősöm s ezt kérdezte: „Mit gondol, mi az oka annak, hogy az utóbbi hónapokban lazult a kollektív szellem az Állami-díjas brigádban...” De másoktól is hallottam cinikus, kárörvendő vagy éppen aggodó megjegyzéseket. Petrucsik Gézával abban egyeztünk meg, hogy beszélgetésünkben nem érintjük a brigád jelenlegi belső életét, s nem keressük a megjegyzések okait.)

— Rendben. Újítottatok is?

— Igen. Rendszeresen, hiszen vállaltuk is, meg a pénz is jól jött érte.

— Közösen vagy egyénekenként újítottatok?

— Így is, úgy is.

— Mit gondolsz, hogyan vélekednek rólatok az emberek?

— Azt hiszem, különbözőképpen.

— Vannak irigyeitek?

— Az Állami Díj elnyerése után biztos, meg... — Hirtelen észbekap. — ...A máról nem beszélünk. Megegyeztünk.

Már-már megadom magam, de még megpróbálok egy kérdést:

— Két évvel ezelőtt tudtatok-e arról, hogy a brigádot Állami Díjra terjesztették fel?

Vár, mintha csak azt latolgatná, hogy mit is akarok ezzel a kérdéssel. De válaszol.

— Tudtuk, hogy valamilyen felsőbb kiüntetésre terjesztették fel a brigádot, de konkrétan nem tudtuk, hogy mire.

— Mikor tudtatok meg biztosan, hogy mire?

— Amikor megkaptuk az Elnöki Tanácsból a levelet, hogy Budapestre kell menni a Parlamentbe.

— Akkor milyen hangulat volt a brigádban?

— Örültünk, s találgattuk, hogy milyen is lehet az a díj, hiszen egyikünk sem tudta, mi ez, mi jár ezzel.

— S az emberek? A munkatársak hogyan vélekedtek?

— Volt aki gratulált, a legtöbb azonban nem szólt semmit.

— Mikor éreztetek meg ennek a díjnak a nagyságát?

— Voltaképpen akkor, amikor már intéztük az utazást. Mivel velünk utazott a vállalat igazgatója, a Parlamentben pedig találkoztunk a megyei pártbizottság első titkárával. Akkor kezdtük sejteni ennek a jelentőségét...

Petrucsik Gézát keresik. Mennie kell. Pedig még nagyon érdekelné, hogy mi történt azon a nevezetes április másodikon.

A műhelyben ismét találkozom Molnár Istvánnal, Rusznyák Róberttel és Ullman Józseffel.

— Hogyan is volt ott az Országházban? — kérdelem őket.

Összenéznek, s mintha nem emlékeznének, egyik sem válaszol. Molnárnál azonban feltámad az emlékezés szikrája. Vagy valami más?

— Nagyon izgalmas percek voltak azok. Biztos mindannyian emlékezünk rá. Én

sose felejttem el. Amikor egyenként ki kellett menni a kitüntetésért...

Ullman Józsefnek is eszébe jut néhány részlet:

— Emlékeztek! Amíg várakoztunk, arról beszélgettünk, hogy mennyit is adnak ezzel a díjjal. Egyikünk sem mert többet tippelni, mint ötezer forint.

— Igen — folytatja a brigádvezető. — Valamelyikünk látatlanban mondta, hogy ötezer. Az igazgatónk azonban biztos tudhatott már valamit, mert megjegyezte, hogy lesz az egy Trabant is...

A brigád mámorosan érkezett haza a fővárosból. Önmagában már a kitüntetésnek a ceremóniája, a jelenlevő vendégek, de meg a hozzátartozók is megkavarták őket. Azután jött a televízió. Szerencsére ismerős volt a riporter. Az a Pásztor Ferenc, aki innen, közülük került ki. De ennek ellenére is nagyon nehezen viselték el az országos nyilvánosságot. Hiába, nagyon új, nagyon szokatlan dolgok történtek velük. S akkor ráadásul az Állami Díjjal járó tetemes összeg. Valóban egy Trabant-összegnyi volt.

Az öröm összefolyt a meghatottsággal. S akkor még talán nem is érezték, mit

jelent számunkra ez a magas kitüntetés és mennyi gondot okoz majd a jutalom.

Az Állami-díjas „MHSZ” Szocialista Brigád kitüntetése óta csaknem két év szaladt el. Ez a két év tisztes és törekvő munkában telt el. Mindenki tette a dolgát, de valahogyan nem úgy, mint addig. Egyik társukat nyugdíjba küldte az orvos, egy másik társukat másik üzembe ment dolgozni, ahol új, nagyobb feladatot kapott. Betegségek gyengítették a kollektíva erejét.

A munkát azonban hiánytalanul, hibátlanul eivégezték mindig. A vállalások is teljesültek. De azután brigádvezető-váltás történt. Új felállásban próbálkozott a brigád megoldani a feladatokat. Sikerült vagy nem sikerült? Erről sokféleképpen szól a fáma. Szembetalálták magukat az irigységgel, rosszindulattal, különböző megjegyzésekkel. De a brigádon belül sem volt minden rendben. Úgy tűnt, mintha némelyik brigádtag elfáradt volna, s már nem úgy „húzott”, ahogy azt tőle megszokták.

Valami történt a nagy hírű brigádban.
Pádár András

Vége-nincs beszélgetések

A Nógrád megyei Tanács művelődésügyi osztályának februári összesítője szerint a megyében megközelítőleg 2200 pedagógus és népművelő dolgozik. Számuk az elmúlt öt évben — természetesen beleszámítva a képzés nélkülieket is — ütemesen emelkedett. Erről államigazgatási szerveink pontos, megbízható adatokkal tudnak szolgálni. Arról viszont, hogy az évek során — netán évenként — mennyien hagyták el a pályát, választották új foglalkozást, hivatást maguknak, semmiféle feljegyzéssel nem rendelkezünk. A kitépőket ugyanis sehol sem tartják nyilván. Csupán az emlékezet őrzi néhányuk nevét.

Nincsenek kevesen. Az élet nagyon sok munkaterületén találkozunk végzett pedagógusokkal, szakképzett népművelőkkel, akik valamilyen oknál fogva háttér fordítottak eredeti szakmájuknak, s új „honnagylóként”, új körülmények között, új formában keresik a megélhetést.

A közvélemény különféleképpen ítéli meg cselekedetüket. Sokszor csöppet sem hízolgóen.

Az osztályvezető parányi szobácskájában beszélgettünk. Az asszony 35—40 év közötti jó megjelenésű, energikus és határozott. 10 évig volt községi népművelő.

— Nagyon szerettem a munkámat. Talán furcsának találja, hogy ezeket mondom, én, aki végül is hűtlen lettem hozzá. Pedig most is állítom: nincs szebb pálya

a népművelésnél. Az önmegvalósításnak olyan páratlan lehetőségét kínálja, amelyet másutt nemigen talál meg az ember.

— Mégis — saját szavaival élve — hűtlen lett hozzá? Talán családi okok miatt...

— A foglalkozásom egyáltalán nem okozott gondot a családomnak, se nekem. Nagyon jól ki tudtuk alakítani úgy az életvitelünket, hogy mindhármunknak megfeleljen. Szerintem ez csak akarat kérdése. Nem hiszek ugyanis annak, aki népművelői tehetetlenségét családi indokokkal magyarázza. Az mindenképpen menekül a népműveléstől.

— Maga is elmenekült.

— Nem önszántamból. Nekem akaratom volt arra a munkára, és nem jöttem volna el soha, ha ki tudok jönni a főnököm-mel.

— Biztos, hogy kizárólag a főnöken múltott?

— Elhíheti. Nekem a központi vezetőimmel sosem volt bajom. Évekig bátorítottak, vigasztaltak, amikor el voltam keseredve. „Ne törődjön vele, mit mond magának, maga csak végezze rendesen a dolgát”, mondogatták. És végeztem. De helyben mindig problémám lett belőle.

— Hogyan?

— Már nincs mitől tartanom. Figyeljen ide! Együtt dolgoztunk, de tanácsokat nem fogadott el. Ötleimeimet marhaságnak titulálta, pár hét múlva pedig a sajátjaiként hozta elő, és táttam megvalósulni. Közben a megalázó szavak, minősítések garmadájat kellett hallgatnom. Minden munkámat visszadobta. A jelentésemet, amit a fenntartó szervünk számára készítettem, háziasszony-fogalmazásának minősítette.

Később ugyanazt a jelentést leadta a sajátjaként. Amikor megtudtam, alig bírtam magammal, otthon sírtam, toporzékoltam. Mit csináljak, kérdeztem a férjemtől, mert ezt már nem lehet bírni tovább.

— Új munkájával, munkahelyével elégedett?

— A mai munkám nem jobb és nem szebb a réginél. Ugyanakkor örülök, hogy nem esik túlságosan messze tőle. Amikor idejöttem, a gyár mindjárt megfoglalta a lehetőséget: minden közművelődési jellegű munkába bevontak. Ma is állandóan kérik a segítségemet, és ez nagyon jól esik. Dolgozom. Egy 800 személyt foglalkoztató gyárban van mit csinálni és lehet is tenni a népművelésben.

Az országgyűlés tavaly októberben fogadta el a közművelődési törvényt. Voltak, akik fizetésemelést is vártak tőle. Mint például az a végzés előtt álló fiatalasszony, aki utolsó felévében engedéllyel már dolgozik.

Ugy érzem, hogy ennek a munkának még koránt sincs meg az erkölcsi presztízse, és valahol, ahol kellene, teszem azt a tanácsokon, üzemekben, nem veszik eléggé komolyan. Tudom, ennek oka a népművelő is, ha képzetlenül, hozzáértés nélkül, lélektelenül végzi a munkáját. De hiszem, hogy e felfogás lényege mégiscsak más: a közművelődés fontossága még mindig nincs kellően benne a köztudatban. A közművelődést sokaknak együtt kellene csinálni a népművelővel, és ezt sokkal kevesebb helyen tapasztalom, mint kellene.

Szanatóriumi tisztaság uralkodik az intézetben. Láttán vidámul a lélek. Felbaktatok a lépcsőn. majd leülök a második emeleti hallban. Rágyújtok, amíg előteremtik a beszélgetőtársat, akivel telefonon beszéltem meg találkozózt. Micsoda vigyázatlanság! A cigarettahamu a földre pottyant; kár volt rágyújtani. Hirtelen jött zavaromat lepezve, gyorsan, egyszuszra adom elő jövetelem célját. A 40 fölött járó, jovialis külsejű férfi figyelmesen végighallgat, majd elhelyezkedik egy széken, az asztal másik oldalán, szemben velem. Egyszóval: beleegyezett a beszélgetésbe.

— Nem tudom, mit akar kihozni ebből a cikkből — óvatoskodik —, azt-e, hogy kilencévi tanítás után miért hagytam abba, és ezért szégyelljem magam, vagy más! Mondom, nem tudom, de ígérem, hogy minden kérdésére őszintén válaszolok.

— Akkor kezdjük is el — indítványozom. — Miért lett tanár?

— Vonzott a pedagógia — feleli páratlan egyszerűséggel. — Fizikai munkásként kezdtem az életet, de már eredeti szándékom is az volt, hogy tanár leszek, csak akkor a körülményeim még nem engedték. A munka mellett leérettségiztem, aztán nappali tagozaton elvégeztem az egyetem természettudományi karát.

— A sok éves fizikai munka után milyen érzés volt tanítani?

— Talán még az a szó is kevés rá, ha azt mondom: csodálatos. Könnyen — ez alkati kérdés is — jó viszonyba kerültem a kollégákkal, gyerekekkel. Így aztán voltak eredményeim is a pedagógiában. Több gyerekem tanulmányi versenyeken nyert díjat, vagy bekerült az egyetemre. Pedig az én tárgyaimat minimális óraszámban tanítottuk.

— Nem sajnálta feladni ezeket az eredményeket?

— Nem én voltam az egyetlen, aki végül is így határozott. Abból az iskolából, ahol tanítottam, 10 év alatt harmincketten mentek el.

— Mit gondol, miért?

— Csak a magam meglátásait tudom elmondani. Az az érzésem, hogy nálunk erkölcsileg és anyagilag is nagyon elhanyagolják a pedagógiát. Születtek ugyan javító intézkedések, de eddig ezek nem voltak többek egyszerű felszíni kezelésnél. A börgyógyász munkájához tudnám hasonlítani, aki néhány rutinos mozdulattal pattanásokat, bibiresókokat tüntet el a páciens ábrázaláról.

— Mondjon erre egy konkrét példát, hogy világosan értem!

— Nézze, a végzett munka társadalmi hasznossága még mindig nincs arányban az érte kapott fizetéssel. Tudja, mennyi volt az alapfizetésem, amikor eljöttem? 2400 forint. Pedig kaptam jutalmat, rendkívüli előlépést is.

— Tehát a pénz miatt hagyta ott az iskolát?

— Az anyagiak nem elsőrendűek, de meghatározóak. Ezer forinttal kaptam többet az új munkahelyemen, és a három év alatt 490 forinttal emelték a fizetésemet.

Egyébként — higgye el — van olyan pedagógus, aki többet keres ennél. De ők 35—40 órát tanítanak hetente. És aki tanár, vagy tanárnak készül, az tudja, hogy ilyen hajtás mellett nem lehet minőségi munkát végezni. A tanárnak ahhoz, hogy jó órát tartson, mindig fitten, frissen és pedagógiailag átgondoltan kell az osztályba bemennie. Márpedig, aki negyven órát tanít, az nem éppen tud ezeknek a követelményeknek kifogástalanul megfelelni. A minőség nála szükségszerűen háttérbe szorul, munkája nem lesz más, mint favágás. A túlórákért mégis harcolnak a pedagógusok. Nem az ő hibájuk, a társadalmi rangjuknak megfelelő életszínvonal megteremtéséért vagy fenntartásáért teszik. Kell nekik a pénz, a piacon csak arra adnak valamit, ott szerény szolga az öntudat, a hivatásszeretet... De erről jut eszembe: meghatározott óraszámú tanítók továbbra is.

— Volt iskolájában?

— Nem. De ez lényegtelen. Fontosabb, amit láthat maga is, hogy nem maradtam

hűtlen a pedagógiához. A pályamódosítással csupán az arányok változtak meg. A régi munkám elsősorban pedagógiai jellegű volt, a mostani inkább szakmai.

— Szóval tanít is, de nem a volt iskolájában. Rossz volt talán az ottaniakhoz fűződő kapcsolata?

— Nem mondhatnám. Jó viszonyban voltam a kollégákkal, és nem rosszban a vezetőkkel sem. A tantestület 70—80 százaléka talán még sajnálta is, hogy eljövök de el kellett jönnöm. Nem Pesten élek, hogy átmehettem volna egy másik kerületi iskolához. Itt ahhoz, hogy a szakmában maradassak, számomra ez az egyetlen lehetőség kínálkozott.

— Ha jól értem a szavait, akkor mégiscsak a vezetéssel állt hadilábon.

— Így nem fogalmazhatunk. De az elmenetelemben döntő szerepet játszott a vezetés stílusa, az, hogy én másképpen látom a vezetők feladatát, mások a velük szemben támasztott követelményeim.

— Ön szerint mi a vezetés feladata?

— Ne kívánja, hogy még csak kísérletet is tegyek a teljesség kifejtésére. De ami szerintem fő: a vezetésnek mindenkor kötelessége, hogy az adott közösségben keletkező feszültségeket, ellentmondásokat feloldja. Másképpen az iskola, amely egy nyílt rendszer, méhkas lesz. Ez pedig nem kedvez sem a tanárnak, sem a gyerekeknek, sem az ügynek. Egy szóval senkinek. Elmondok egy esetet. Évekkel ezelőtt az egyik szülő többünket feljelentett azért, mert a gyereket nem vették fel az egyetemre. Különböző vádakot hozott fel ellenünk. Az ügyet kivizsgálták, és nekünk lett igazunk. Az egészben csupán az a mélyen sajnálatos, hogy az iskola vezetése menet közben nem tett semmit, se pro, se kontra, a legkényelmesebbet választotta: várakozó álláspontra helyezkedett.

— Mielőtt eljöttem ide, többektől hallottam, hogy ön jó tanár, és a gyerekek is szerették. Megfordult-e már a fejében, hogy egyszer újra kellene kezdeni a tanítást?

— Bármikor újramegkezdtem. Én tudatosan készültem a tanári pályára. Az indulásom is bizonyítja meg, hogy néhány órát most is tanítok. Nem estem ki a gyakorlatból, bármikor újramegkezdtem, ha... Ha komoly, precíz munkát végezhetek, olyat, amelyet a pedagógusok megfogalmaz.

Két évtizedes közművelődési gyakorlat után, miután már szinte végigjárt mindent, szakított a foglalkozásával. Volt idő, amikor szinte fogalomként csengett a neve a megyei amatőr művészeti mozgalomban. A fiatalok szerették és becsülték, az idősebbek szintén nagyra értékelték: hozzáértését, nyíltságát, állandó segítőkészségét. Nem volt mentes az emberi gyengeségektől, s ezeket akkoriban, amikor teljesen háttérbe fordított a közművelődésnek, meglehetősen sokan elnegezték, s voltaképpen ebből kovácsoltak — mert végül is lehetőséget adott rá — fegyvert ellene. De tüskék nem maradtak benne senkivel szemben.

Szelid nosztalgia csendül ki a halk mondatokból. Sokkal inkább egy sokat tapasztalt, tevékenységét és önmagát, a környezetét reálisan felmérő ember lefegyverzően okos beletörődését sugalmazzák, mintsem a kimondott, többször is hangsúlyozott tüskementes lelkiállapotot.

— Már az eljövetelem előtt néhány évvel — mondja — óriási személyi cserék voltak az apparátusban. A vezetők, a munkatársak között állandósult a mozgás. Ez valahogyan ki kell és ki kellett, hogy hasson a törzsgárdára is. Egymás közötti komolyabb konfliktust ugyan szerencsére sohasem okozott, de valamiféle másfajta megterhelést jelentett a számomra. Talán idegileg nem bírtam az állandó újraalkalmazkodást, a mások megszokását. Végül már csak egy éjszakámba került a döntés.

— Egyetlen éjszakába...?

— Igen. Mint egy színpadi mozgásnak a megtervezése. Vallom, hogy én nem népművelő voltam, hanem a művelődés munkása, megszállottja.

— Mégis egyetlen álmatlan éjszaka elég volt a döntéséhez...

— Mielőtt kimondtam volna magamnak is, addig megszámlálhatatlanul sok volt. Fájt elhagyni a pályát, nagyon nehezen szántam rá magam. De más választásom nem maradt.

— Miért?

— Először is kivették a kezemből a legszébbet, az öntevékeny művészeti mozgalmat. Régóta csináltam, és — azt hiszem, nem nagykétség — produkáltam benne néhány, megyei szempontból is jó dolgot. Szóval, kivették a kezemből, és megindokolták: egy ember nem lehet olyan sokoldalú, hogy mindenhez értsen. Időközben pedig olyan közvetlen munkatársaim kerültek ki a mozgalmából (néhányek kényszerűségből), akiket becsültem. Aztán a népművelés — ezt ma már egyre többen tudják — addig szép és izgalmas, amíg nemi íróasztal mellé kötött, amíg nem csak elveket fogalmaz nyakra-főre. Hanem megkeresi a megvalósítás lehetőségeit: az elveket kikre, hogyan és mikor alkalmazza. Az új vezetés után pedig már úgy kezdtem érezni, hogy felbomlik az a baráti szakmai kapcsolat a népművelésben, ami volt, ami előbbre viszi az ügyet.

— Nagyon sok fiatalal dolgozott együtt. Hogyan érezte magát közöttük?

— Ha generációs problémákra gondol, elárulom, hogy ilyenjeim nem voltak. Szerencsés alkat vagyok. Nem féltékeny természetű. Ugyanakkor tisztában voltam mindig azzal, hogy a fiatalok elméletileg felkészültebbek, mint én, viszont sokkal kevesebb a gyakorlatuk. Az évek során találkoztam már nem egy olyan egyetemistával, aki végzett fiatal népművelővel, aki elméletileg ragyogóan tudott mindent, csak éppen a gyakorlatban mondott csődöt. Inkább az fáj — és mindennél jobban —, hogy éppen azok az emberek fordítottak háttérbe, akik valamikor örömet kértek ki a tanácsaimat, felnéztek rám.

— Nem tartja furcsa dolognak, ha az ember érettségizett tanítványai több pénzt keresnek a vállalatoknál mint az, aki tanította őket, és keményen megdolgozott a tudásáért? Ne gondolja, igazán nem vagyok anyagias. És bár többet kaptam az új munkahelyemen, nem azért mentem oda. Egyszerűen, mert az iskolai légkör nem kedvezett az én munkámnak, nem serkentette, ahogyan kívántam, az ambícióimat. És megdöbbentő dolog volt számomra azt is észrevenni, hogy az igazgatónak nem az az elsőrendű célja, hogy kitűnően képzett, igényesen, szívvél-lelélekkel dolgozó tanárokkal töltsen fel a tantestületet. Ez tényleg szokatlan volt, és bűnnek tartottam. Nem kevésbé azt, hogy mesés

ígérettel csábítottak ide. Sok mindent ígértek akkor a vezetők, csak jöjjenek. De mind közül a lakás tetszett a legjobban. Az előző helyemen ugyanis rövid távon nem volt kilátás erre, ezért a feleségemmel elfogadtuk az ajánlatot. Ha nem biztatnak mézes szavakkal, akkor az életben soha nem kerültem volna ide, messze a szülőktől, rokonoktól...

Kaptunk lakást, de milyen, hol? Kint a végeken, az iskolától sok kilométerre. És a többi ígélet sem úgy teljesült, ahogyan kellett volna. Én viszont igyekeztem mindent a megállapodás szerint elvégezni. Az az igazság, hogy visszaéltek a naivitásommal. El tudja képzelni, mennyi ambíció, ifjú naivitás van egy kezdő pedagógusban? Rengeteg. Legalább annyi, mint bennem... Nincs már egy fikarcnyi sem. Már nem hiszek a szép szavaknak. Persze, ha csak egyedül volnék. De annyi hasonló cipőben járó társam akad. Mert ők is komolyan vették azt, amit felelős személyek mondtak nekik, és csak később döbbentek rá, hogy becsapták őket.

De ha azt hiszi, hogy csalódtam a pedagógusi pályában, téved. Szerettem a gyerekeket, a szülőkkel sem volt bajom. Csak az erkölcsi elismerés hiányzott nagyon. A tanítás könnyen ment, és örömmel csináltam. Nem is fordítottam véglegesen háttérbe neki. Tanfolyamot vezetek. Szívesen tanítanak iskolában is, de a megyében nagyon korlátozottak az én szakom lehetőségei. Elmenni innen pedig már roppant nehéz. Egyelőre nem is lehet. Kevés megkötött pénzzel két gyerekkel hogyan mozogjak.

(Egy 30 év körüli fiatalember monológját olvasták. Egyik gyárunk személyzeti osztályán dolgozik, de a távozás gondolatával foglalkozik. Olyan másik gyárban szeretne elhelyezkedni, ahol nagyobb lehetőségek kínálkoznak tanult szakjának felhasználására.)

Két esztendeje dolgozik a gyárban. Megbecsült ember: hosszú évekig tanított az egyik általános iskolában, de meg fiatal asszony. Nem vallott kudarcot a pályán, mégis újra kezdte az életét. Miért?

— Sokszor úgy éreztem, hogy a munkában nem vagyunk következetesek. Jönnek a határozatok, és mi felbuzdulva nekifutunk megvalósítani. Lángolunk egy évig, aztán alábbhagy a tűz. Valamiben mindig lemaradunk, észrevesszük, aztán húzzuk a többi után, miközben azokban veszítjük el az előnyeinket. Ha beleütközünk valamibe, és nem kapjuk meg a várt segítséget, megállunk, és képtelenek vagyunk rá, hogy elinduljunk. Másfelé keresünk kiutat, és megtaláljuk, mert nagyon sok még a lehetőségünk, hogy ezzel a szakmával elhelyezkedjünk. Az az érzésem, hogy a mi generációról való, hogy kivesszük a küzdés. A nehéz játékmákat gyorsan feladjuk a könnyebbeket. Néha még szegyenlem is. Különösen akkor, ha olyan pedagógusokról olvasok,

akik 15–20 évet töltöttek le egy helyen, cseppet sem irigylésre méltó időkben, körülmények között. Csodálom is őket érte, de magam képtelen vagyok rá, hogy ugyanazt megtegyem.

Egy népművelő házaspár búcsúzó levele barátaikhoz. Részletek.

„Jóllehet már tudtok elmenetelünkről, ám baráti számadással tartozunk nektek. Annál is inkább, mert... jó szívvel figyeltétek sorsunkat. Sajnáljuk is, hogy ilyen megyei gárdával nem dolgozhatunk együtt.”

...Közölték, hogy a nekünk ígért lakást nem kapjuk meg (ahogy azt jól gyantítottuk). Sőt, kilátás sincs nagyon másra. Ergo: maximális kiszolgáltatottság; képesség nélküli pedagógus fontosabb, mint a népművelő... Ebből csak az sül ki, amit korábban is említettem nektek: a megye helyezett el minket, s nem itt vártak. Micsoda különbség! 10 év kell a...-i járásban ahhoz, hogy az erkölcsi (na, egye fene, az anyagi sem árt a csóró népművelőnek) megbecsülés szikrája kipattanjon a helyi államigazgatási apparátusból. Hátország nélkül pedig nem lehet frontot tartani... Mindenesetre elszomorító az a

tény, hogy ilyen helyen, mint..., nem értik meg, hogy mi dolgozni jöttünk ide, s ha a minimális lehetőséget megadják nekünk (isten ments' olyat mondani, mint fiatal diplomások megbecsülése), akkor valóban maradunk, eszünkbe se jut más hely után nézni. A lét megkérdőjelezésével azonban a munkaproblémák átcsapnak létproblémákká, amit csak egy idegszematóriumban képesek szétválasztani, de csakis a pszichológusok, nem pedig a páciens. Megérthetitek, hogy más választásunk nem maradt.”

„Ha netán felénk... jártok, ne kerüljétek el minket, szívesen látott vendégeink vagytok... Barátsággal és szeretettel gondolunk rátok.”

Aláírás

A kulturális területen dolgozók, a pedagógusok és a népművelők, ha pályát módosítanak, általában rokon szakmákban helyezkednek el. Államigazgatási, politikai, vagy egyéb szervek, gyárak, vállalatok művelődési, oktatási osztályain. Voltaképpen sohasem tudnak teljesen elszakadni tanult, korábban gyakorolt szakmájuktól. A pedagógusok legtöbbször mellék- vagy másodállásban különböző iskolákban, oktatási tanfolyamokon vállalnak tanítást. Mi mással magyarázhatnánk ezt, ha nem azzal, hogy eredeti választásuk megalapozott, komolyan átgondolt volt. És csak később, a mindennapi munkában alakultak úgy a körülmények, változott az egyén beállítódottsága, hogy más utakra lépett. S általában sohasem nyomasztó vívódások nélkül.

Biztos, hogy a nagyobb pénz adta nagyobb létbiztonság, a magasabb életszínvonal lehetősége is csábította őket, de nem az volt a döntő, meghatározó. Rengeteg tényező bonyolult együttműködésben alakította ki a végső elhatározást. S a pályamódosításra nem utolsósorban hatással vannak a személyiségjegyek is, amelyek a „könnyebb ellenállás” felé viszik el az egyéneket. A dolgok szubjektív oldala ez.

És a másikon ott az objektív elemek újabb egész sora. Megannyi kérdés: vajon erkölcsiig, anyagilag eléggé megbecsüljük-e a szellem, a kulturális élet munkásait? Munkahelyi kollektíváinkban olyan erős-e a demokratizmus, mint az kívülről látszik, vagy ahogyan a beszámolókat tömkelege elbeszéli? A vezetők, a vezetői kollektívák megadják-e mindazt a segítséget a gyakorló embereknek, ami a kötelességük lenne? Olykor nem irott malszt marad-e a szó? A legigazibb, a legszentebb szavak, amelyek valósága nélkül a jól végzett kulturális munka nem egyéb, mint pusztá illúzió.

Sulyok László

A Kéményseprő napról napra

avagy egy helyszín keresztmetszete

Ha nem üli meg a köd és a gyárak füstje a völgyet, a Pécskő-hegy mögül felbukkanó nap, mint a botsuhintást, vágja a toronyház árnyékát a hidig.

A pályaudvar parkolóján az autóbuszok dermedt falanksza hidőrségként vigyázza a patakpartot. Mintha szigetre lépnénk. A hegyek hólevétől duzzadt Tarján-patak, amely nem az olvadástól, hanem a Salgó-patak ipari szennyvizétől kapja gyulladássárga színét, kitarotán áztatja az ügyvédi munkaközösség épületének magas lábait. A hídon túl macskakő, erőszakosan megnyesett kisvárosi akácok, palánk, sarki cukorkaárus, a hámló vakolat alól előtűnő régi felirattörtek: ECETGY. Ide is elért a bontás: a házsor friss foghíján megcsusszan a tekintet — hozzátoldások, melléképületek, tűzfalak, külső padlásfeljárók, tetőszerkezetek, kémények grafikusan bonyolult ábrája tárul fel: díszletek háttere, amely valóságosan is funkcionál. A térbeli metszet időbelivé sűrűsödik.

A Kéményseprő homályától ennek az önkéntelen preparátumnak az átvilágított képe oszlik szét az emlékezet tárgylemezén. A gyors felejtéshez a botlás is hozzásegít. Ugyanis mindenki úgy lép be ide, mintha le kellene lépnie, holott a padló szintje magasabb a gödrös járda betonjájánál. Ezért rogyan meg kissé a belépők térde, mintha a sötét lépcsőházban lefelé jövet még egy lépcsőfokra számítanánk.

— Magának mindent — Plzeni
— Nekem inkább a kőbányai
— A satunak két pofája van — Nem, nekérjél már —
Hát vannak főnökök — Az asszony a busznál —

A kasszírő vesébe látó tekintettel olvassa le a rendelést a vendég szájáról, miközben jobb kezével — szinte oda sem nézve — el-elsüti a pénztárgépet, ami olyan hanggal lökődik ki a blokkzalagot, mint a közepes űrméretű géppuskák lösszerű nélkül működtetve. De mintha a kasszírő nem is a féldeciket, fröccsöket nyomkodná a gépbe, hanem kinek-kinek a teher (ital) bíró képességét táplálná bele tévedhetetlenül valami láthatatlan számológépbe. Ajkbiggyesztesében litymálás és megvetés váltogatja egymást. Az alacsony értékek miatt-e, vagy egyáltalán, az kifürkészhetetlen szibillatekintetéből nem derülhet ki soha. Attributumával, a pénztárgéppel együtt freskómonumentalitásúvá stilizálódó asszonyról a feje fölött látható, hozzátársuló feliratok sem árulnak el többet. Két tábla is hirdeti: Pénztártól való távozás után reklamációt nem fogadunk el. A második, az előzőtől elütő betűtípusú kérlelhetetlen kijelentést az üzemi dekorátor készíthette. Nyilván azért nem címfestő

azt is, nehogy valaki a kettős látás gyanújába essen önmagával szemben — csökkentve ezáltal a forgalmat, s növelve a hipochonderek számát. De lehet, hogy csak a nyomaték kedvéért fundáltak ki így, ne kelljen kétszer mondani, mikor amúgy is írva vagyon.

Látni még gondosan keretezett rendeleteket és utasításokat, árjegyzéktáblákat, amelyekből a *Rendelet*, az *Utasítás* és *Árjegyzék* szavak messziről is virítanak, ami bőven elég ahhoz, hogy senki se olvassa, megis mindenki ismerni vélje azok tartalmát.

Néhány arcon a reggeli gyorspicc nyoma, ami tízre felenged, majd délre kinzó szomjúságot okoz. A törzsvendégek belső köre (csupa magányos ivó), bár van hely még a talponálló asztalain, poharát az embermagasságú falburkolat keskeny szegélyére helyezi. A félig ivott féldecisek homlokmagasságban sorakoznak, hogy aztán késő délután és este, a cigarettá-

füstben, lebegni látszódjanak majd a tömeg feje körül.

Reggel és délelőtt azonban még frissen és serényen telik és ürül a kocsmá, mint egy jól működő emésztőrendszer. Dél körül a környező építkezések és a közeli kisiparosműhelyek dolgozóinak ebédszünete, a megsűrűsödő buszjáratokra várakozók és sok más szerteágazó ok miatt, némi torlódás keletkezik, de ez még rövid idő alatt fejszámolódik, hogy aztán a délután derekától egészen a záróráig általános legyen a mulni nem akaró telítettség.

— Menjen innen, mondtam már — Én inkább a kőbányait; ez keserű — Ha egy kicsit is askálódóbb lenne a mi falunkban a nép — Ebből családod — Honnan ismerlek én téged — Kéne valami jó állás — Hiába, mégis csak a plzeni — Nem ott dolgoztál te is —

Este, a szórványkivételeket leszámítva, nagy általánosságban mindenki részeg, vagy az lesz. A delutános pénztárosnő aki még bírja életkedvvel, kíségeti a rendelésen tópelődve gondolkodó, lelassult agymechanizmusú vendégeket: a korsó sörhöz hozzámondja az unikumot, amiből a vevő által kis cseresznye lesz, a kisfröccsből nagyfröccs, a pohár sörből korsó. A pénztárosnő, mint egy szeleverdi jósno, akinek oly mindegy, kinek milyen közeli jövőt lát, annál élénkebben nevet, minél nagyobb a tévedése a vendég rendelési szándékáról. Mivel a fogyasztás egyre inkább közelít a telítettségi szinthez, többször jut lélegzethez. Ilyenkor azt a megállapíthatatlan korú és foglalkozású — jobb szó huján — pofát szemléli kedvtelven, aki már láthatóan bénára itta magát, ami anyit jelent, hogy még csak nem is dülöngél, áll egy helyben csontmereven. Ernyedt ajakáról lefityted a cigarettát, nem szívja, a lélegzéstől füstölög.

Valaki a cseresznyét szapulja, amelynek ilyenkorra jóval kevesebb köze van a pálinkához, mint reggel. Másvalaki, akinek a kortól és talán a tömény italoktól a koponyájára aszalódott az arcüre, minden elképzelhető mai italt megkérdőjelez. Elmondja, hogyan itták a borókapálinkát annak idején (1930-as évek), miközben dollárba, koronába, pengőbe kártyáztak (hires csempész volt az öreg). Recept: tizliteres fazékban olvassz fel egy kilogramm zsírt, majd fortyogás közben töltsd fel borókapálinkával csapig; tetszés szerint ízesítsd paprikával, borssal. Olyan melegen fogyaszd, amilyent a szájad elbir.

A dolog avultnak látszik. Mindenki a szomszédba hallgatózik, ahol is kiderül, hogy „a papír beszél”. Márpedig, aki mindezt állítja, már akkor is mindent összegyűjtött, napról napra megvannak neki az újságok. És az újságokból kiderül, hogy nagyok voltak, de sirieik. Mert egyszer lehettünk volna világbajnokok, de Puskás Öcsiék akkor voltak a legstrómbek. A striciség megmaradt, viszont Puskásék még focizni is tudtak. Meg lehet nála nézni, bárki elmélet hozzá, neki még abból az időből is napról napra megvannak az újságok. Pedig azok az évek már a történelemhez tartoznak. Hallgatóságában azonban együttesen az az egyetlen diszkrimináló jelző visszhangzik, amit oly sűrűn ismételtetett, s valószínűleg azokban az újságokban a fejléc után egyébként sem áll, mint az az egy szó. Azért pedig nem érdemes előszedni se a poros-dohos újságokat, hát még elmenni értük, isten tudja hová. Ezért inkább egyetértően bölögtünk, jelenben megrekedt, báva szemekkel.

Jaror lép be. Szemét tartanak, az ismerősöknek odaszólnak. A láрма a jövővelükkel mit is csinál, állítja a kocsmán nagyobbik leeresztésválasztó takarja, mindig későn lehet észrevenni, ha rendőr lép be. Mivel a részegség most átlagos és nem jár rendbontással, a rendőr beavatkozás nélkül távozik.

— Semmit... mit szemtelenkedik itt, nem volt még elég — Asszonya erre — Üssél pofon, ne sajnálj — Én bejártam az egész országot — Mit tudhassuk — Megérdemlem, vágj pofon — Nekem elhiheted —

Kivágódik az ajtó, s mint egy trónterembe az uralkodó bevonulása előtt, három-négy zászló mered előre, rajtuk felirat: LESZERELTÜNK 1975—1977: majd énekszóval feltűnnek, akik a zászlóhoz tartoznak. A leszerelési mámor letörölhetetlen vigyorban az arcukra dermedt, amit az elfogyasztott atkohol kellőképpen tartósra fikszált. Az első zászlóvivő felfedezi az illedelmes MOSDO-feliratot, s egyenesen a nyíl irányában, kivonul a kocsmából. A többiek utána. Citerás zárja a sort, gitár módjára nyakba akasztva hangszerét.

A bevonulás lendületének töretlensége kedvéért megrendezett átvonulás után ki-robbanó röhögéssel térnek vissza. Az asztaloknál helyet szorítanak a poharaiknak, majd a citerás játszani kezd. Két év lakatanyai begyakorlottságával sorra eljátsza azt a nyolc-tíz dalt, amelyet már álmában is tud. Az első pengetéseket vegyes fogadtatásokban részesítik. Am a második dal végén a katonacimborák tapsolását már mindenki egységesen átveszi. Mig tart a repertoár, a citerás tekintete a fejek körül lebegő poharokról feljebb kúszik a falon, és megállapodik a díszes keretbe foglalt népviseletes lányokon, akiknek hívogatóan terül szét piros szoknyájuk a napfényes tisztás méregzöld gyepén, s kivillanó fehér alszoknyájuk sokat ígérő engedékenységet lop huncut mosolyukba. A másik falon, a kocsmá dolgozóinak adományozott dicsérő okleveleken a munkások és parasztasszonyok megmerevedett kettősei felélénkülnek, pátozjukra frissítően hat az üde természeti kép. A füst megintog, a kocsmá nekilödul és emelkedni látszik, majd a zene ütemére elüleg a tisztás felé.

Ekkor — váratlanul és érthetetlenül — minden szilánkokban röpönn szét.

A takarítónő szitkozódva lát neki az üvegdarabok sepréséneket, s mivel amugy is közel a záróra ideje, a pultok mögött kitor a munkaköpenyes kiszolgálónői személyzet többi tagja is, hogy mintán a bukott Orfi től behajtották a törött poharak árát, kiebrudalják a férfiakat.

A magas, keskeny asztalt pontosan a hivatalos záróra percében lökik neki az ajtónak, nehogy bárki is visszatérjen, míg feltakarítanak, pénztárt zárnak.

Kint sár és eső. Megkésett vasutas rázza az ajtókiincset, de bent az asztal nem enged.

Es holnap ugyanez előlről, legfeliebb talán a citerázene nem lesz

Pál József

Egy avatandó költőszobor előtt

óhatatlanul eszünkbe jut városunk, Balassagyarmat történetének egyik érdekes sajátossága. Az ugyanis, hogy az irodalmi hagyományokban oly meglepően gazdag régi Balassagyarmat alig-alig hagyott ránk képzőművészeti alkotásokat.

Tudunk arról, hogy a megye nemessége többszörszörösen megtestesítette és a volt megyeházán elhelyeztette a szűkebb pátria és a hazá nagyjainak arcképét. Ezek azonban a II. világháború viharában megsemmisültek. Figyelemre méltó festmények és szobrok találhatóak a város katolikus templomában és voltak találhatóak a Szerb utcai Rác-templomban. A köztéri műalkotások azonban — az egyetlen Madáchon s az egy-két első világháborús emlékművön kívül — szinte teljesen hiányoztak a régi Balassagyarmaton.

Egy izzig-vérig közösségi társadalomnak kellett elkövetkeznie, s Balassagyarmatnak valóban gyökeres változáson kellett átmennie ahhoz, hogy a köztérre, parkokba a város egész közösséget gyönyörködtető — s eszmeiségben, izlésben nevelő — szobrok, emlékművek kerüljenek.

Ezért is örülünk hát kétszeresen az irodalom és képzőművészet e mostani találkozásának; annak, hogy a nagy magyar költőnek, Szabó Lőrincnek emléket ezentúl Borsos Miklós alkotása hirdeti városunkban.

Hogy Szabó Lőrinc mit jelent a magyar és a XX. századi világirodalom számára, annak elemzésére, részletező kifejtésére e helyt nem vállalkozhatunk. Utaljunk hát a nagy kortárs költőre és hű barátára: Illyés Gyulára, aki Szabó Lőrincet a „század legmélyebb lírikusának” nevezi, s halálhírelt veve azon elmélkedik, hogy vajon nem a legnagyobb magyar költőt kell-e gyászolni benne — aki csak Arany János óta élt. Vagy hiavalkozunk életműve egyik legkiválóbb ismerőjére, Kabdebó Lórántra, aki szerint „A magyar polgári líra legnagyobb alkotói között tartjuk ma már számon... S tegyük még mindezekhez hozzá: a század első évtizedében a vidék — Miskolc, Balassagyarmat, Debrecen — romlatlanságával elindul egy fiatalember, hogy — a múlt századi nagy francia regények hőseihez hasonlóan — meghódítsa a kapitalizmus világát. S hol megadva magát a Pénz kegyetlen törvényeinek, hol meg halálus perbe szállva velük, lírai életművevel valami olyat teremtett, ami a hiányzó magyar polgári regény feladata lett volna.

Közben, talán minden kortársánál elszántabban törekedett behatolni a jövő s az emberi lélek addig ismeretlen tartományaiba. Ma is, tel egészszázad múltán is megdőbent bennünket az a veszélyérzet, amellyel a tudományos-technikai fejlődés ellenmondásosságára hívja fel a figyelmet.

Ha a mai emor elmerül Szabó Lőrinc költészetében, már az első versek olvastakor jelentkezik benne egy olyan felismerés, amely hovatovább bámulatá válik. Van-e még magyar költő, aki a személyiség ilyen mélyeiből képes felhozni igazgyöngyöket? Van-e még magyar költő, aki annyira illúziólanul képes szemlélni saját magát, aki annyira tárgya tudott lenni önmaga költői kísérletének, hogy az már — valóban — életmódszornak tűnik.

Egyet kell értenünk tehát Vas Istvánnal, aki így kezdte a versét Szabó Lőrinc halálakor: „A legnagyobb volt közöttünk, akik élünk...”

Számunkra, balassagyarmatiak számára nem kevésbé fontos azt is érzékelni, hogy mit képvisel Szabó Lőrinc költésze Balassagyarmat, és az irodalom viszonylatában.

A múlt század közepén Madách Imre szemében Balassagyarmat a „szelíd város” volt. Kizételti és irodalmi tevékenységének leg-

főbb serkentője. Tisztségviselő és irodalmár barátai adták műveihez a szellemi hátteret. Szontagh Pál, Cealomjai Pajor István, Sréter János társasága alkotásra ösztönözte, s magától értetődő természetességgel tették mindnyájan megyei fogantatású műveiket az ország asztalára. De *Az ember tragédiájához* már nem volt elég Balassagyarmat. A bátorító jóváhagyást már Pestnek, Arany Jánosnak kellett megadnia.

Mikszáth menekül innen. Hosszú távon már nem elégíti ki a megyei élet — a juxok, a esnyek, a borozások, sértések és kimagyarázások. S ahogy Pestre ér, hogy író legyen, azonnal szembefordul a balassagyarmatiakkal. S hosszú éveknél kell elteltie, míg megenyhül benne ez a hirtelen támadt ellenérzés.

A múlt század végén itt tanároskodó Komjáthy Jenő elkárhozott lélekkel, átkozódva távozik: „Isten vedd, te furcsa férszek. Bolondok s békák városa! Adieu! Még egyszer visszanezék, de vissza nem térek soha”. Ezzel a Balassagyarmatról való elvágyódással és távolító tendenciával szemben jelent merőben mást Szabó Lőrinc költészet.

Lakos György (1922–1977)

Előbb csak Tarjánból Pestig egy vasárnapon, aztán egy nyirkossá fülledt kórházi ágyról a minden életnek determinált elmúlásba. Szubjektív perlekedésünk ellene hiábavaló...

A szerencse fia — ahogyan múlt évi regénye címeről szólíthatni baráti szokásunk volt —, Lakos Gyuri író-újságíró, vagy újságíró (?) , még nem is ötvenhat évesen, döbbenetes-váratlanul feladta a derbyt, azt a nagy futamot, amelyre az újságesimalás napi robotjából kimenekített tehetsége minden maradék tétjét feltette.

Annak a mondhatni sajátosan magyar újságírói-írói kétlakásának, melyben irodalmunk Mikszáthtól Adyn, Krúdyn, Móriczon, Mórán, Tömörkényen, Kosztolányin át hosszú vonulatban növekedett — nem szándékozva egybevetni velük —, Ó egy kevésbé szerencsés nemzedék fia. Már a korai pályakezdés, alig húszévesen a Makói Újságnál, roppant próbára állítja. Korrupt helyi hatalmasságokat kikézdő írásáért elbocsátják. A fiatal gyakornok előtt bezárulnak a redakciók kapui.

Katonaévek hadmenete moldovai lépök alig meglehető dorong-útjain Varsóig. Romokba zárt hónapok, gettófelkelés, majd harminc év múltán egy katonabajtárs naplója nyomán minderről napra, órára, hiteles dokumentumregény — amely kiadói elhatározásra vár.

Új riptéje a fényes szellők nemzedékében ígertes ívű. Negyvenhétben már ismét új-

Lakos György:

Vétkes szerelem

(Regényvázlat)

Úgy kezdődött, hogy minden ok nélkül, közfeltűnést keltve ott hagyott a táncplaccon a tiszti klub nyárikertjében. Túlságosan nem vehettem a szívemre, hiszen alig egy órája mutattak be Olgának, az azonban szegyetlen, ha egy nyugdíj előtt álló férfival történik ilyesmi. Kamasz módjára visszasettenkedtem a közös asztalhoz, igyekeztem úgy viselkedni, mintha csak a Bikavér szállt volna a fejembe, s kénytelen-kelletlen együtt üvöltöttem a társasággal, hogy „E viva Espana”. Hogy, hogy nem, asztalbotlontság még egymásba botlottunk és az éjszakát nála töltöttem. Mindez ifjúkori kalandomra emlékeztetett, és a temperamentumos Hédi szexfilozófiáját juttatta az eszembe: „Amikor velem vagy, feledj el mindent, csak engem szeress! Ha nem

Szabó Lőrinc a század elején gyerekként lakott itt — s mindössze három esztendeig. S mégis egész életére kiható nyomot hagyott benne — a „liliputi város”, az ő „választott szülővárosa”. Hiszen „rágondolni a zavartalan, napfényes, tökéletes mesét jelenti. A védő, burkoló édesen ragyogó irrealitást”.

Balassagyarmat Szabó Lőrinc számára a tündérváros, a felejthetetlen gyermekkor: az örökké visszavágyott édes idill. Költészetének számos helyével bizonyíthatnánk ezt. De most csak egyet emeljük ki: a legmegrázóbbat. 1945. júniusában vagyunk. A költőt igaztalan támadások érik. Félreértés, félremagyarázás, bosszúvágy. Igazoltatási hercehurcák. Meggyötörtnék érzi magát és össze-törtnek. Minden reménytelen. Ekkor egyszerre csak kibuggyan belőle: „Balassagyarmatra vágyom”.

Szabó Lőrinc Balassagyarmattal kapcsolatban a nosztalgia hangját ütötte meg. S ez is jellegzetesen XX. századi hang. A mai ember is a mindent birtokolni vágyó mohóságával indul el, hogy meghódítsa a modern nagyvárost. Hogy aztán a hajsza, a felfokozott élettempó, a modern élet zaklatottsága nyomán állandó érzésévé váljék az élet köz-

ságíró. Novelláit szívesen közlik folyóirataink, több elbeszélés dramatizált változatát a rádió sugározza. Egyik írása, a Csengettyűszó — melyből 1952-ben Déry Tibor Simon Menyhért születése címmel filmet írt — szabályos irodalmi vihart kavart.

S miközben sorra jelennek meg művei: — Két szekér című ifjúsági regénye, útleírása, az Emberek a Bükkfennsíkban, Halászetel címmel irodalmi riportját, s a szintén riportázs műfajában fogant Erdészetel Kemesalján — lapokat szerkeszt, újságíróskodik.

1962-ben szegődik Nógrádba, a megyei laphoz. Előbb a mezőgazdasági, majd a művelődési rovat vezetője. Kiváló ismerője az újuló falusi életnek, a szövekezeti mezőgazdálkodás ügyeinek, újságíróként pedig elsőrangú segítőtje, megbízható tanácsadója, akire a szakembernek is hallgatnia lehet. De otthonos a művelődéspolitikában is, s fiatal tehetségek otykor már-már elfogultságig szenvedélyes is-tápolója.

Tíz év, amit a megyei napilapcsinálás szolgálatában tölthet. A megroppant egészség idő előtti nyugdíjba kényszeríti, de az írás, a betűvetés szenvedélye erősebb a ráparancsolt tételességnél. A szemlélődő passzívítás nem az ő életformája.

Most már a Palócföld szerzőgárdájához csatlakozik, s írja hajnalokon gerjedő s éjszakába nyúló szorgalommal — ahogyan emlegeti — főművét, A szerencse fiát. Kész a regény, és van kiadója is: a Szépirodalmi. Csak az átfutási idő ne volna oly kíméletlenül hosszú.

Most, hogy be-begöröcsülő torokkal lemelem polcáról a kötetet, beleolvasok a képmása alatti önvallomásba:

„Csenevész gyerek voltam. Édesapám borbélynak, édesanyám papnak szánt. Én már

vettem, természetes köreibe való visszavágyás. Ezért visszhangozzák Szabó Lőrinc hangját azóta is az erről a tájról elkerült költőutódok: Vihar Béla, Jobbágy Károly, Polgár István.

Szabó Lőrinc utoljára 1954-ben járt Balassagyarmaton. A város kultúrházában verseket mondott a Tücsökzenéből, s láthatott feltűnni alakját a gyarmati utcákon. Egyik levelében így emlékezik meg erről a látogatásról: „En pár hete voltam... fogadtam szülővárosomban, Balassagyarmaton. Oda szívesen mentem a sok gyerekkori emlék miatt...”

Holnap lenne 77 éves, hiszen egydős a századdal. S most újra visszatér. Szobra, Borsos Miklós művészi alkotása ezentúl itt fog állni a ligeti harsak alatt. Mi pedig itt, a ligeti harsak alatt emlékezünk — arcását nézve — küzdelmes életére, századunk egyik legnagyobb költőteljesítményére, s Balassagyarmat és az irodalom elválaszthatatlan kapcsolatára.

Szabó Károly

*Elhangzott Borsos Miklós Szabó Lőrinc-szobránál letelepezésekor.

gyerekkoromban az újságírást választottam hivatásomul. Kerékgyártó nagybátyám meg is jegyezte: „Most apádnak és anyádnak is eleget tettél. Fecseghetsz mint a borbély, fül-lenthetsz, mint a papok” ... „...Akik ismernek, általában békés természetű embernek és harcos újságíróknak tartanak. Ehhez legfeljebb annyit tehetek hozzá: allergiás vagyok a fasisztoid képződményekre, a konjunkturálovgokra, a perccemberkékre.”

Társasági és társadalmi lény volt, akit intenzíven foglalkoztattak a közösség ügyei, a szűkebb és tágabb világ történései. Közvetlenségével, emberségességével sok barátot tudhatott maga körül. Nyitott könyv volt szá-mukra.

Így tudhatjuk, hogy falusi témájú drámájára a debreceni színházról várta a választ, hogy írta A szerencse fia folytatását, regényvázlata van a Palócföldnél, egy másik kéz-iratára — még nem megfejtett, hová illeté-kesre — kórházi asztalán fia talált rá. Leg-nagyobb üzemünk egyik brigádja tiszteletbeli tagjául hívta, fájó, hogy a beiktatás aktusá-ból gyászszertartás lett.

Azon a vasárnapon, hogy utazni készült, szokása szerint telefonon csörgetett:

— Van egy halom sonkám, felvágottam. Küldd érte valamelyik srácod, mert hosszú időre megyek.

Délutáni szundításból vert fel, semmi kedvem nem volt a diskurzusra; „jó utat” morogtam és befordultam a falnak. Ki gondolhatta akkor, hogy a hosszú idő ennyire relatív lehet!?

„A jeles nekrológiró” — heccelt időnként, ha gyászbeszéd hírére szomorú kötelességnek tettem eleget.

Bár most se lenne rá szükség.

Barna Tibor

vagy velem, tehetsz akármit, nem érdekel”. Olga megnyilatkozásai ezt az elméletet testesítették meg, a szó legszorosabb értelmében.

Kapcsolatunk tehát semmiképpen sem mutatkozott tartósnak. Hogy mégsem torkollott egyetlen önfeladétszakába, az az én lelkemen szárad. Az elejtett szavak, röpké hivatkozások felkeltették érdeklődésemet. Felsejlett a regény, amelynek részleteit egyszerűen vétek veszni hagyni.

Munkáslányként kezdte mint egy józsefvárosi sokgyermekes asztalos legkisebb, cédelgetett gyermeke. Ó volt az a kivételezett, akivel nélkülözések árán is elvégeztették a négy polgárit, és egy hírneves Váci utcai szalonban kitanították varrónőnek. S a nap, amikor elő-ször munkába állhatott, egy háborút követő létbizonytalan napon ki-tartott szeretője lett egy bórkereskedőnek. A család kiközösítette, a kereskedő maga mellé vette, és káprázatos jóléttel ajándékozta meg. Egyet kötött ki: hogy goha nem veszi feleségül. Nem lehetett olyan kívánság, amit az egyébként fiatal és délceg kereskedő ne teljesített volna. Főúri lakást vittek. Őket nem kényszerítette nélkülözésre az infláció vihara. A jólét tetőpontján házkutatást tartottak a kereske-dőnél, a pincében temérdek bört, a széfben több kiló aranyat talál-

tak. A kitarót, a támaszt nyolc évre elítélték. Olga megígérte, hogy hűségesen vár, de négyévi kitarítás után karjába hullt egy neves táncdalszerzőnek, aki heteken belül oltár elé vezette. Két évig éltek boldog, kiegyensúlyozott házasságban, amikor Olga váratlanul összehalmozott a börtönből frissiben szabadulni bőrkereskedővel. Szívéből felszakadtak az első szerelem elsőprő, mély érzései. Elvált jómódú férjétől, és egy nyomorúságos albérletbe költözött össze első szerelmével, aki most már hajlandóan mutatkozott elvenni őt. Ötvenhatban, a zavaros napokban a férfi kiásta a pincéből elrejtett ékszerait, és kihasználva a törvénytelen állapotokat, Bécsbe dissziáltak.

Fűszerüzletet nyitottak a Mariahilfenstrassén, férje hat segédet és egy sofőrt alkalmazott. Férjét a börtönévek és az üzlettel járó izgalmak annyira megviselték, hogy keveset törődött fiatal feleségével. Olga előbb a sofőrrel vigasztalódott, majd amikor vigyázatlanságának kellemetlen következményei lettek, szerelemre lobbant a tiltott műtétet végző disszidens magyar orvos iránt. Az orvos Tuniszban helyezkedett el, Olga utána repült. A férje szívtrómbózt kapott, amit akkor még sikerült átvészelnie. Hat hónap után tért vissza Bécsbe, férje visszafogadta. De a bánat és az újabb tiltott műtét, amit abban a túlhaladott állapotban csak egy kuruzsló bábaasszony vállalt el, a férfit Olgánál is jobban megviselte. A Ringen, abban az autóban, amit Olga sofőr-szeretője vezetett, a szívtrómbózis azonnal végzett vele.

Olga amnesztiával tért haza. Egy Kóróci nevű, nagyvonalú lovag titkárnője lett. Hamarosan törvény elé került azokért a nagy botrányt kavart orgiáért, amelyben vállalatvezetők, államigazgatási férfiak, színésznők és egyéb kurtizánok társaságában ő is részt vett. Minthogy a vállalatvezető titkárnője volt, és arról nem tudott, hogy a Pest környéki luxusjelölte vállalatot pénzből rendezték be, és a feketemisék tetemes étel- és italszámláit is közpénzből finanszírozták, csak fizetéscsökkentésre és alacsonyabb beosztásra büntették. A hírhedt Kóróci-ügyet tehát megúszta. Egy eszpresszó vezetését bízták rá. Látszólag meghűződva élt abban a modern lakásban, ami tragikus hirtelenséggel elhunyt bátyja után maradt rá.

Kóróci, az orgiák szervezője és finanszírozója kiszabadulása után egy fiatal taxisofőrrel levelet menesztett Olgának. Olga tekintete fönnakadt Pistán, a nála húsz évvel fiatalabb taxistúrán, s nyomban ott tartotta magánál. Állítólag nyolc évig éltek boldog és hűséges együttélésben, amikor vállalata a taxistúrát külföldi utazással ajándékozta meg. Amíg a fiú távol járt, Olga házassági hirdetés útján megismerkedett egy nyugdíjas, győri mérnökkel, s ahogyan ifjabb körökben mondják: „együtt futottak”. Pista hazatérte után Olga mindent bevallott, hangsúlyozván, hogy ez volt a bosszú, amiért a fiú nélküle ment el üdülni. Pista, aki egyébként is kiszolgáltatottnak érezte magát az anyjakorban levő, anyagias és kissé fukar Olga lakásában, útlevelét felhasználva Bécsbe utazott, ahonnan elfelejtett visszatérni. Olga azon a címen, hogy férje sírját meg meglátogatni, még egyszer találkozott a fiúval Bécsben is, könyörgött, hogy térjen haza. De a találkozás nem vezetett eredményre, pedig Olga szexuális elszántságának teljes fegyvertárát bevetette.

S otthon, az üres lakásban fedezte föl, hogy itt minden zug, minden tárgy, minden pillanat Pistáról beszél. Hajnali háromkor naponta felébredt, a fiú akkor kelt munkanapokon. A győri mérnökkel szakított, állását otthagya. Letargiába esett. Abból élt, hogy kiadta az idegenforgalminak azt a szobát, amely nyolc év boldogságára emlékeztette. Pista közben Bécsből Kanadába, Torontóba került, Olga utolsó reményként meghívatta magát amerikai nagybácsijával, hogy az Államokból átszökjön Kanadába. Los Angelesből felhívta Pistát, de a fiú visszautasította, nem tudta, nem akarta megbocsátani az asszony bál lépését.

Olga meggyötört és reményt veszítve tért haza tengerentúli kiruccanásáról. De nem omlott össze. Ötvenéves korában elkezdett úgy élni, ahogyan iskolái végeztélve szülei és idősebb testvérei szerették volna. Elhelyezkedett egy varrodában, s bár életének célját nem érezte többé, korát meghazudtoló ifjú vitalitással viselte el életét, s egy végzetes családás temelői szomorúságában keresett feloldozást.

Állítólag ebben a vákuumban találkozott velem. Persze, ne higgye senki, hogy ezt a kurtizán-kalandos életet Olga egyfolytában mesélte el. Jövendő regényem váza sok-sok találkozás, apró epizódokból állt össze. S a hetek-hónapok alatt, mely nem szükködött apróbb örömben, amivel egy-egy kirándulás, vagy színházi élmény jár, Des Grioux lovag vakságával kezdtem megszeretni ezt az izig-vérig mai Manon Lescau-t, ezt a munkásból lett nagyvilági dámát, aki végigszeretkezte Európát és Afrikát, hogy eljusson élete hiú álmához, a gondtalan, fényűző élethez. Most pedig flóraszepttel tisztogatja utánam a fürdőkadát.

Néha napokra nála ragadtam, miközben sürgős telefonjaiból féltékenyen tapasztaltam, hogy ma sem él puritán életet, neki is vannak olyan programjai, amiket titkol előttem, s amiket váratlan ottmaradásom meg-megzavar. De akkor én már romantikus álmaimnak éltem. Úgy képzeltem, hogy ezt a sokat tapasztalt nagyvilági hölgyet aki most cselédként mos és súrol szállóvendégei után, csakis én tudnám boldoggá tenni. Sőt, egyszeriben rögeszmévé sűrűsödött szívemben, hogy hátralevő életemet neki szenteljem, a tündérnek, akit a sok üres villogás és vágyainak beteljesületlensége kiemelt könnyelműsége posványából. Szerettem volna, ha elfogadja életre szóló szolgálataimat, miközben valami örökösön küszöbönálló veszélyt jelezve szívem szeizmográfja megállás nélkül kilengett. Ő is hangoztatta barátai szándékát, bár érzései őszinteségét beárnyékolta anyagi aggályai. Kiderült, hogy ő a jövőtől még mindig egy milliost vár, és nem egymást segítő, küzdelmektől sem visszariadó szeretetet. Az én sze-

velmem tántoríthatatlan lelki végzet, az övé számításra épülő új kaland. Én már nem tudom elképzelni hátralevő éveimet nélküle, ő viszont szívesen lenne bárkié, aki dagadt erszénnyel viszonzozza jószolgálatait.

Ereztem, hogy nagy és tiszta érzéseimet távollétemben gyakran megcsúfolják. Kellék vagyok csupán, aki pusztán léteimmel megédesítem Olga titkos együttélését azzal a másikkal. De kivel, kikkel? Nincs iszonyúbb a gyanúnál és a ketelynél!

Pedig, ha mellettem élt, álomvilágban képzeltem magamat. Egyszer, amikor egy nagy munkám befejezésén dolgoztam, három hetet nálam töltött. Oh, ennél nincs nagyobb boldogság! Valami csendes nyugalom, amit csak a természet adhat, séta a tanösvényen, napfény a tisztáson, a fenyőillat vagy a naplemente. Igen, csak a természet állandósága és örökkévalósága hasonlítható hozzá. Úgy bánt velem, mint a kiskutyával. Dédelgetett, ellátott minden jóval, időnként Huánnak vagy Kutuskámnak becézett, mert volt egyszer egy Huán nevű imádott háromhónapos pumija, amelyet elloptak tőle! A levelezésemet is ő intézte, bontott és válaszolt. Kölcsönösen felhatalmaztuk egymást a levéltitok kötelező megsértésére, ezzel is jelezve, hogy nekünk nem lehetnek rejtett ügyeink.

S ez vezetett el a végső és durva töréshez. Eppen nála időztem, ő elszaladt az ABC-be ételért és italért, amikor halk koppanással levél hullott be az előszobába. A borítékban se címzés, se feladó. Fogadalmunknak megfelelően kényszerűen felbontom. Egy cetli hullik ki belőle, rajta néhány sor, középkori cífrázatú kézírással: „Édes Olgica, Mucikám! Nem mentem személyesen, hátha nálad van az a szédült veréb. Hagyj telefonüzenetet Gabiéknál. Már nagyon hiányzol. Felhajtottam egy ürgét, aki másfél mázsát is fizet egy éjszakára. Zavard már el azt az idealista hülyét, még majd megjárjuk vele, úgyis mondod, hogy gyanakszik. Ha jó lesz, az ígért kabátot is viszem. Csókolna mindenhol: Vili!”

Tehát Kóróci is Vili, nemcsak Olga egyik testvérbátyja Olga ezek szerint nem a testvérenek, hanem a szeretőjének és felhajtójának telefonált annyiszor, hogy „édes Vilikém, most nem mehetek”, vagy hogy „Vilikém, most ne gyere, vendégem van, csak csütörtökön utazik haza, a déltel”. Világosan felsejtett, hogy egyszer, amikor Olga utánam integetett az erkélyről, egy bőrkabátos férfi leskelődött a kétméteres sövénybokrok mögött, s ahogy a kanyarból visszapillantottam, a bőrkabátos tolvajként besurrant a lépcsőházba. Megesikélnék, hogy Kóróci volt. Oh, nem kis veréb vagyok én, hanem egy óriási, szédült ürge!

Olga viháncolva jött haza. Végigtáncolta az előszobát, megcsókolt, a konyhaasztalra csapta a cekkert. Végre magához tért.

— Veled mi történt? Olyan sápadt vagy — mondta. — Vedd be azonnal az orvosságot!

Ha hűséges vagyok, most lekeverek három akkora pofont, hogy kiszakadjon az az örökös villogó, férfiakat bátorító, mosolygós fog-sora. Vagy röhögve távozom De ötvenöt évesen!

Eppen vénségemre bolondultam meg. Most fordult elő velem először, hogy nem az értelemre, hanem az érzéseimre, fölforrt véremre hallgattam.

Ólni kéne, gyilkolni mégis! Ő is megölt bennem mindent, ami szép és reményteljes.

Riadtan vetette rám tekintetét, mint a fészkből kihullt, pelyhező madár. Rémület tükröződött az arcán, bár nekem az volt a gyanúm, hogy csak megjátszsa magát. Akkor döböntem rá, hogy ismeretségünk fél éve alatt mindig szerepet játszott, de mindig túljátszotta a szerepét. Hol nézelgett, mint a hasas macska, hol önkéntelen fölszakadt belőle az ucsmány és sértő káromkodás. Hirtelenjében valami nagyon sértőt és megalázót akartam mondani. A szokványos pocskondiázást kevésnek találtam.

Végre kirobbant belőlem. — Ne csodálkozz, hogy Pista elzavart, amikor utána koslattal Amerikába. Te őt is megcsaltad. És nemcsak a mérnökkel, hanem ezzel a börtönviselt törzskönyvezett latorral is, aki stricid és felhajtó személyében. De még, ki tudja, kivel!... És Pista, mihelyt kikerült a bűvköréből, rájött, hogy nem élettárs, hanem csak kiskutya volt az életemben, akivel az elveszett Huánt pótolta. Egy kis buta taxisofőr, aki elfecsérelte a legszebb fiatalágát egy önző és megbízhatatlan, vén kokott mellett. Én most csak azt kívánom, hogy annyi százasom legyen, ahányszor az imádott Pistádat megcsaltad...

Elvettem a cekkerből a hétdecis konyakot, amit most hozott az ABC-ből. Töltöttem mindkettőnknek. Közöttünk a feszültség robbanással fenyegetett. Szót se szoltunk, csak töltöttem és ittunk, amíg ki nem fogyott az üvegből. Akkor kabátot vettem és köszönés nélkül elindultam. Utánam jött az előszobába, felszakadt erő melléből a zokogás. Megtört józsefvárosi Manon Lescau volt.

— Te disznó! — üvöltötte. — Én Pistát soha se csaltam meg. Soha és senkivel. Én őt nem csaltam meg...

Sikerült. A lelkét döftem keresztül. Megöltem a kényszerképzetét, ami bűnbocsánatot ad az elfecsérelt, léha éveért, ami a megpróbáltatások terhei alatt is élteti az embert.

Az utcán azután, az egynemű kőkolosszusok során, az örjítően zsongló autó- és autóbuszszajban, vidám, kiegyensúlyozott, siető emberek és egymás kezét fogó párok között ellifant diadaléreztem. Rábédretem, hogy Olgánál maradt a tiszta hitem, s magasan szárnyaló utolsó, legszebb álomom úgy zuhant alá, mint a madár, mit halálos lövés talált.